

*Наталія Майєр,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики
викладання іноземних мов,
доцент, Київський національний
лінгвістичний університет*

ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗНАННЯ, НАВИЧКИ ТА ВМІННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

У статті визначено і описано дослідницькі знання, навички і вміння, якими повинен оволодіти майбутній викладач французької мови на підготовчому, основному, узагальнюючому та підсумковому етапах підготовки магістерської роботи з дисципліни «Методика навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах». Наведено приклади завдань, які виконує магістрант в процесі підготовки магістерської роботи в умовах самостійної позааудиторної роботи в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі.

Ключові слова: дослідницькі знання, навички, вміння, магістерська робота, майбутній викладач французької мови, науково-дослідницька діяльність.

В статье определены и описаны исследовательские знания, навыки и умения, которыми должен овладеть будущий преподаватель французского языка на подготовительном, основном, обобщающем и итоговом этапе подготовки магистерской работы по дисциплине «Методика преподавания иностранных языков в высших учебных заведениях». Приведены примеры заданий, которые выполняет магистрант в процессе подготовки магистерской работы в условиях самостоятельной внеаудиторной работы в информационно-коммуникационной обучающей среде.

Ключевые слова: исследовательские знания, навыки, умения, магистерская работа, будущий преподаватель французского языка, научно-исследовательская деятельность.

In article research knowledge, skills and abilities which future teacher of French at a preparatory, main, generalizing and total stage of preparation of a master's thesis on discipline «A technique of teaching of foreign languages in higher educational institutions» has to seize are defined and described. Examples of tasks which are performed by the undergraduate in the course of preparation of a master's thesis in the conditions of independent out-of-class work in the information and communication training environment are given.

Key words: research knowledge, skills, abilities, master's thesis, future teacher of French, research activity.

Мета науково-дослідницької діяльності магістрантів полягає у розвитку їхньої творчої активності шляхом оволодіння комплексом дослідницьких знань, навичок і вмінь [6]. Отже, в процесі науково-дослідницької діяльності з підготовки магістерської роботи майбутні викладачі французької мови набувають відповідних знань та поглиблюють набуті знання під час вивчення дисципліни «Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах», зокрема в процесі написання курсової роботи (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»), у них формуються та удосконалюються дослідницькі навички та вміння, притаманні науковцю-початківцю.

Науковцями досліджено проблему підготовки магістрантів гуманітарних факультетів університету до науково-дослідницької діяльності в курсі іноземної мови (Акопова А. С., 2005) та студентів педагогічних вищих навчальних закладів (ВНЗ) до науково-дослідницької діяльності в умовах багаторівневої системи вищої освіти (Ібрянова О. В., 2003), готовності до науково-дослідницької діяльності магістрантів гуманітарного профілю в інформаційному середовищі (Бопко І. З., 2013); методику формування досвіду дослідницької діяльності у студентів ВНЗ на основі проблемно-рефлексивного підходу (Куклина Е. Н., 2008) та готовності студентів педагогічних ВНЗ до науково-дослідницької діяльності засобами проблемного навчання (Никитина Е. Ю., 2007); визначено умови забезпечення якості підготовки магістрантів педагогічного університету до науково-дослідницької діяльності (Соляников Ю. В., 2003). Попри існуючі здобутки, проблема визначення номенклатури дослідницьких знань, навичок і вмінь, якими повинен оволодіти майбутній викладач іноземної мови (ІМ), французької зокрема, в процесі підготовки магістерської роботи з дисципліни «Методика навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах», залишається не дослідженою.

Мета статті – визначити і описати дослідницькі знання, навички та вміння, дотичні до етапів науково-дослідницької діяльності майбутніх викладачів французької мови з підготовки магістерської роботи з дисципліни «Методика навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах».

Дослід наукового керівництва магістерськими роботами дозволяє нам констатувати, що попри набутий досвід науково-дослідницької діяльності (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»), на **підготовчому етапі** виконання магістерської роботи існує потреба у 1) набутті магістрантами **знань** про сучасні методи дослідження у методиці навчання ІМ у вищій школі; специфіку науково-дослідницької діяльності з методики навчання ІМ у ВНЗ; вимоги до структури магістерської роботи; критерії її оцінювання, які на початковому етапі, як ми вважаємо, виконують подвійну функцію – є вимогами до підготовки магістерської роботи як кінцевого продукту науково-дослідницької діяльності та засобом

самоконтролю та саморефлексії магістранта за результатами проведення наукового дослідження на різних етапах; 2) поглибленні **знань** про правила оформлення наукових та інших джерел інформації, посилань на використовувані джерела у тексті магістерської роботи; коректність цитувань та їх оформлення; мовленнєві кліше наукового дискурсу, тощо.

З метою набуття і поглиблення дослідницьких знань у процесі асинхронної самостійної науково-дослідницької діяльності в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі [5] магістранти вивчають дотичний теоретичний та довідковий матеріал, осмислення й успішне засвоєння якого складає основу для вдосконалення дослідницьких **навичок**, як то: оформлення списку використаних джерел, посилань у тексті (зокрема перехресних посилань у межах документу для швидкого перенумерування об'єктів), оформлення цитат; укладання анотованого списку джерел; використання мовленнєвих кліше наукового дискурсу. З цією метою магістранти виконують завдання, представлені у відповідному модулі інформаційно-комунікаційного навчального середовища. Наведемо приклади таких завдань.

Приклад 1.

Мета: удосконалення дослідницьких навичок оформлення списку використаних джерел.

Інструкція: Ознайомтесь із чинними вимогами до оформлення списку використаних джерел до наукової роботи. Перед Вами список наукових та інших джерел, укладений Вашим майбутнім колегою. Перевірте правильність їх оформлення, виправте помилки.

Приклад 2.

Мета: удосконалення дослідницьких навичок використання мовленнєвих кліше наукового дискурсу.

Інструкція: В процесі ознайомлення з науковими публікаціями, випишіть мовленнєві кліше, які вживають дослідники для написання наукового тексту з тим, щоб використовувати їх під час написання магістерської роботи.

Приклад 3.

Мета: формування дослідницьких навичок укладання анотованого списку використаних джерел.

Інструкція: В процесі опрацювання наукових, науково-методичних та інших джерел, укладіть їх анотований список за запропонованим зразком.

Набуті студентами дослідницькі знання сприяють формуванню дослідницьких умінь майбутніх викладачів французької мови під час їхньої науково-дослідницької діяльності з підготовки магістерської роботи. Принагідно зазначимо, що дослідницькі вміння майбутніх фахівців передбачають вміння здійснювати науковий пошук, розробляти задум, логіку та програму дослідження, добирати наукові методи та вміло їх

використовувати, організовувати та здійснювати дослідно-експериментальну роботу, обробляти, аналізувати та формулювати висновки й успішно їх захищати перед провідними науковцями та фахівцями відповідної галузі наук [4, с. 491], а дослідницькі вміння майбутніх викладачів – уміння орієнтуватися у потоці наукового знання, оволодівати перспективними технологіями навчання, які постійно розвиваються, оцінювати й обирати альтернативні та варіативні програми і створювати на їхній основі власні авторські програми, вивчати та використовувати ефективний педагогічний досвід колег [3, с. 254–255].

Н. В. Язикова вважає, що дослідницькі вміння майбутнього вчителя ІМ мають формуватися протягом усього періоду навчання у ВНЗ у різних формах навчальної діяльності студентів. Дослідниця виокремила три групи дослідницьких умінь, а саме: 1) добирати і працювати з науковою літературою для вдосконалення теоретичних знань, узагальнювати результати вивчення теорії; 2) спостерігати, вивчати, аналізувати досвід учителів для його узагальнення та використання у практиці викладання; 3) ставити дослідницькі завдання, формулювати гіпотезу, планувати і проводити дослідну роботу та нескладний експеримент, обробляти й узагальнювати результати у вигляді доповіді, наукової статті тощо [7, с. 60–61].

Враховуючи вищезазначене, конкретизуємо дослідницькі вміння майбутніх викладачів французької мови, які формуються і розвиваються в процесі науково-дослідницької діяльності з підготовки магістерської роботи.

На підготовчому етапі магістрант оволодіває дослідницькими **вміннями** виявляти проблему у методиці навчання ІМ у ВНЗ; формулювати тему магістерської роботи та обґрунтовувати її актуальність; визначати мету, об'єкт, предмет дослідження; ставити завдання та визначати шляхи їх розв'язання, обираючи дотичні методи дослідження; висувати гіпотезу дослідження; структурувати дослідження та відображати його хід у плані магістерської роботи; проектувати індивідуальну траєкторію науково-дослідницької діяльності, укладати індивідуальний план підготовки магістерської роботи.

На **основному етапі** магістрант набуває **знань** про організацію процесу навчання ІМ у ВНЗ (зокрема особливості проведення практичних занять, позааудиторної роботи з французької мови) та документи, які його регламентують (навчальну програму, робочі навчальні програми, плани позааудиторної роботи з французької мови); особливості проведення емпіричних досліджень у методиці навчання ІМ у ВНЗ, способів аналізу та інтерпретації отриманих результатів; сучасні технології навчання ІМ у ВНЗ; сучасні засоби навчання ІМ у ВНЗ (зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій), критерії їх аналізу і добору; особливості самостійного розроблення засобів навчання ІМ, зокрема електронних, з використанням інструментальних програм чи/та навчаль-

них середовищ; критерії добору навчальних матеріалів. Крім того, магістрант поглиблює раніше набуті методичні знання про 1) систему вправ для формування іншомовної комунікативної компетентності, 2) типи і види вправ, 3) структуру та вимоги до вправ та набуває нових знань щодо обов'язкової професійно орієнтованої спрямованості вправ відповідно до майбутнього фаху студентів. Дослідницькими *навичками*, які формуються на цьому етапі є такі: укладання термінологічного апарату дослідження, укладання анотованого списку джерел навчальних матеріалів (Інтернет-ресурсів навчального призначення, аудіо-/відео фрагментів, подкастів тощо).

Відповідно до завдань, які студенти виконують на основному етапі, в процесі науково-дослідницької діяльності у них формуються такі дослідницькі *вміння*: аналізувати і систематизувати інформацію із опрацьованих джерел, укладати їх реферат-конспект; інтегрувати знання, навички і вміння, набуті в процесі вивчення навчальних дисциплін, суміжних з «Методикою навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах» для розв'язання завдань дослідження; укладати анкету / лист-опитувальник тощо та проводити емпіричні дослідження, аналізувати, узагальнювати й інтерпретувати отримані результати; добирати / розробляти навчальні матеріали для проведення пробного навчання, виходячи із сформульованої робочої гіпотези; розробляти критерії оцінювання рівня сформованості цільової компетентності чи її компонентів; обробляти результати пробного навчання з метою кількісного та якісного аналізу отриманих результатів; письмово викладати результати проведеного дослідження у відповідних розділах магістерської роботи; формулювати висновки до кожного розділу магістерської роботи та загальні висновки. Для реалізації завдань цього етапу магістерської роботи магістрант повинен володіти методичними вміннями добирати навчальні матеріали / Інтернет-ресурси навчального призначення для розроблення авторської методики, обґрунтовувати доцільність та способи їх використання; добирати / розробляти засоби навчання ІМ, зокрема електронні; обґрунтовувати й добирати / розробляти вправи, в яких реалізується авторська методика навчання.

У процесі вивчення наукових, науково-методичних, довідкових та інших джерел магістрант оволодіває відповідними знаннями з методики навчання ІМ у вищій школі та суміжних з нею наук та поглиблює раніше набуті знання, оволодіває дослідницькими навичками укладання за запропонованим зразком термінологічного апарату дослідження та, аналізуючи різні джерела навчальної інформації, їх анотованого списку; дослідницькими вміннями укладати за зразком реферат-конспект опрацьованих джерел.

Для оволодіння дослідницькими вміннями проведення емпіричних досліджень магістранти виконують відповідні завдання, приклад якого наводимо нижче.

Приклад 1.

Мета: формувати вміння укладати анкету.

Інструкція. Ви – майбутній викладач французької мови – проводите дослідження з метою підвищення ефективності навчання французької мови у вищій школі. Одним із завдань Вашої магістерської є проведення анкетування студентів. Сформулюйте мету цієї анкети та укладіть запитання до неї. Уважно подумайте, відповіді на які із загальноновизнаних запитань для укладання анкет будуть для Вас найбільш інформативними: 1) відкриті запитання (без варіантів відповідей, коли відповіді повинен сформулювати сам студент), 2) закриті запитання (варіанти для відповіді студентів пропонуєте Ви, а вони лише обирають доцільний), 3) напіввідкриті запитання (крім сформульованих Вами варіантів відповіді, Ви надаєте можливість студенту запропонувати власну точку зору).

Приклад 2.

Мета: вчити добирати / розробляти навчальні матеріали для проведення пробного навчання.

Інструкція: Ви – майбутній викладач французької мови – пропонуєте авторську методику навчання французької мови, ефективність якої Ви перевірите під час педагогічної практики. Підготуйте навчальні матеріали (здійснюючи добір із навчально-методичних комплексів, визначених Вами джерел навчальної інформації чи розробляючи самостійно) для проведення вхідного та вихідного зрізів з метою визначення рівня сформованості цільової компетентності чи її складників у студентів відповідної академічної групи.

У процесі науково-дослідницької діяльності на **узагальнюючому етапі** магістрант набуває **знань** про особливості 1) організації пробного навчання, способи обчислення результатів (зокрема з використанням формули для підрахунку «коефіцієнта навченості») [2]; 2) підготовки наукової доповіді для апробації результатів дослідження на фаховій науково-практичній конференції; 3) написання тез доповіді для опублікування; 4) структури фахової наукової статті та вимог до неї; оволодіває дослідницькими **навичками** редагування наукового тексту (зокрема магістерської роботи, укладених тез доповіді); оформлення тез доповіді відповідно до вимог, висунутих організаторами фахової науково-практичної конференції до публікацій авторів; оволодіває дослідницькими **вміннями** 1) перевіряти ефективність розробленої методики та визначати доцільність її впровадження у навчально-виховний процес з французької мови, 2) укладати методичні рекомендації для ефективного впровадження авторської методики у навчально-виховний процес; 3) готувати наукову доповідь, 4) укладати тези доповіді; 5) писати наукову статтю у співавторстві з науковим керівником.

Зауважимо, що дослідницьке вміння перевіряти ефективність розробленої методики та доцільність її впровадження у навчально-

виховний процес з французької мови є надзвичайно вагомим для майбутньої професійно-методичної діяльності викладача французької мови. Адже, працюючи творчо, викладач прагне постійного професійно-методичного саморозвитку, удосконалення методів і прийомів навчання ІМ, ефективність використання яких може перевірити, володіючи зазначеним вище умінням.

Для набуття дослідницьких знань магістранти вивчають теоретичний матеріал, представлений у відповідному модулі інформаційно-комунікаційного навчального середовища, отримують консультації наукового керівника магістерської роботи в режимі синхронної/асинхронної комунікації.

Оволодіння дослідницькими навичками відбувається в процесі кількаразового читання магістрантом написаного (надрукованого на комп'ютері) тексту магістерської роботи, виправлення орфографічних, пунктуаційних, стилістичних, друкарських помилок; перевірки правильності посилань у тексті на їхню відповідність джерелам, представленим у списку; редагування схем, таблиць, малюнків тощо.

Наведемо приклад завдання для оволодіння майбутнім викладачем французької мови дослідницькими навичками укладання тез доповіді.

Приклад 1.

Мета: вчити оформлювати тези доповіді.

Інструкція: За результатами проведеного дослідження Ви плануєте виступити на фаховій науково-практичній конференції з науковою доповіддю та подати тези Вашої доповіді до опублікування у збірнику наукових праць конференції. Організатори конференції висувають такі вимоги до оформлення тез доповідей:

1. Матеріали повинні бути підготовлені за допомогою редактора MSWord. Аркуш формату А4. Поля – 2 см зі всіх боків. Шрифт Times New Roman, кегель – 14, інтервал – 1,5.

2. Вимоги до укладання тез:

1-й рядок справа – прізвище, ім'я, по батькові (курсив);

2-й рядок справа – науковий ступінь, вчене звання (курсив);

3-й рядок справа – посада, кафедра, установа (курсив);

5-й рядок посередині – назва тез великими літерами (шрифт напівжирний);

через рядок відступу друкуються тези доповіді.

Сформулюйте тему доповіді та оформіть усі вихідні дані, дотримуючись сформульованих вимог.

Для оволодіння дослідницькими вміннями перевіряти ефективність розробленої методики та визначати доцільність її впровадження у навчально-виховний процес з французької мови під час пробного навчання магістрант повинен передусім уміти його організувати, для чого виконує відповідні завдання. Наведемо приклад.

Приклад 2.

Мета: формувати вміння організації пробного навчання.

Інструкція: Ви – майбутній викладач французької мови – пропонуєте авторську методику навчання, ефективність якої перевіряєте під час педагогічної практики зі студентами закріпленої за Вами академічної групи. Укладіть етапи проведення пробного навчання, де зазначте: 1) мету проведення вхідного зрізу рівня сформованості у студентів цільової компетентності чи її компонентів, дату та тривалість його проведення; 2) термін проведення пробного навчання; 3) мету проведення вихідного зрізу рівня сформованості у студентів цільової компетентності чи її компонентів, дату та тривалість його проведення.

На **підсумковому етапі** магістрант набуває **знань** про структуру наукової доповіді, особливості її підготовки за результатами проведеного дослідження з методики навчання ІМ у ВНЗ, вивчаючи дотичні методичні вказівки, представлені у відповідному модулі інформаційно-комунікаційного навчального середовища; вимоги до процедури захисту магістерської роботи перед державною екзаменаційною комісією та критерії оцінювання; удосконалює дослідницькі **навички** укладання тез наукової доповіді з метою їх мультимедійного (зокрема з використанням прикладної програми MS PowerPoint) представлення для супроводу виступу; оволодіває дослідницькими **вміннями** узагальнювати результати дослідження, усно представляти їх з опертям на мультимедійну презентацію та захищати перед державною екзаменаційною комісією; вести наукову дискусію (адже захист магістерської роботи має проходити у формі наукової дискусії), відповідаючи на запитання членів державної екзаменаційної комісії та присутніх; готувати ілюстративний матеріал.

Отже, в процесі науково-дослідницької діяльності з підготовки магістерської роботи спостерігаємо інтегрування методичних та дослідницьких знань, навичок і вмінь. Відповідно, виконана магістерська робота з «Методики навчання іноземних мов у вищому навчальному закладі» є інтегральним показником рівня сформованості методичної компетентності майбутнього викладача французької мови.

У процесі науково-дослідницької діяльності магістрант формує відповідний розділ методичного портфолію. А. С. Аكوпова зауважує, що навчання в магістратурі покликане готувати дослідників, здатних не лише кваліфіковано вирішувати наукові завдання в певній професійній галузі, але й здатних до саморефлексії, творчості, самопізнання [1, с. 11]. Отже, портфолію, як важливий елемент реалізації особистісно-діяльнісного та рефлексивного підходів до організації науково-дослідницької діяльності майбутнього викладача французької мови, є засобом 1) накопичення і збереження його наукових і творчих доробок, отриманих результатів, 2) самоконтролю за використанням набутих дослідницьких знань, оволодінням дослідницькими навичками та вміннями, 3) саморефлексії, 4) самопізнання та самопрогнозування щодо можливості продовження

науково-дослідницької діяльності в умовах аспірантури.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що в процесі науково-дослідницької діяльності майбутній викладач французької мови виконує соціальну роль вченого в навчальних умовах магістратури, які максимально наближені до реальних і є власне першою сходинкою на шляху до майбутніх самостійних наукових пошуків. Набуті дослідницькі знання і досвід ученого-початківця, сформовані дослідницькі навички та вміння підготовки і захисту магістерської роботи складають здатність майбутнього викладача французької мови до самостійної науково-дослідницької та науково-методичної діяльності впродовж життя.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробленні структури і змісту розділу «Науково-дослідницька діяльність» методичного портфоліо майбутнього викладача французької мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аكوпова А. С. Подготовка магистрантов гуманитарных факультетов университета к научно-исследовательской деятельности в курсе иностранного языка : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А. С. Аكوпова. – Ростов-на-Дону, 2005. – 24 с.
2. Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний / Владимир Павлович Беспалько // Советская педагогика. – 1968. – № 4. – С. 52–69.
3. Биштова Э. А. Научно-исследовательская деятельность как фактор профессионального развития студента / Э. А. Биштова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – № 49. – 2008. – С. 253–257.
4. Бордовская Н. В. Диалектика педагогического исследования: логико-методологические проблемы / Н. В. Бордовская. – СПб. : Изд-во РХГИ, 2001. – 511 с.
5. Майер Н. В. Інформаційно-комунікаційне навчальне середовище для формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови / Н. В. Майер // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 31, Том VII(49): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2013. – С. 356–365.
6. Соляников Ю. В. Обеспечение качества подготовки магистрантов педагогического университета к научно-исследовательской деятельности : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Соляников Юрий Владимирович. – Санкт-Петербург, 2003. – 169 с.
7. Языкова Н. В. Система учебной исследовательской работы студентов в методической подготовке учителя иностранного языка / Н. В. Языкова // Иностранные языки в школе. – 1984. – № 5. – С. 60–63.